

**ВДЯЧНІСТЬ ТА ПОШАНА ЗА ВАГОМИЙ
ВНЕСОК У НАУКОВУ СКАРБНИЦЮ:
ДО 85-РІЧЧЯ АКАДЕМІКА
АМОШІ ОЛЕКСАНДРА ІВАНОВИЧА**

24 серпня 2022 р. виповнилося 85 років видатному вченому-економісту, організатору науки в галузі економіки та соціальної політики, заслуженому діячеві науки і техніки України, лауреату Державної премії України в галузі науки і техніки, лауреату премій НАН України ім. О. Г. Шліхтера, М. І. Туган-Барановського, М. В. Птухи, відміннику освіти України, доктору економічних наук, професорові, академіку НАН України Олександрі Івановичу Амоші.

Олександр Іванович Амоша народився у м. Горлівка Донецької області в робітничій сім'ї, в якій було п'ятеро дітей. Батьки мріяли дати дітям вищу освіту, і їхньому сину це вдалося — він закінчив Донецький політехнічний інститут. Ще в студентські роки у нього проявився хист до творчої роботи, але бажання здобути виробничу загартованість привело спочатку до вугільної шахти, де й розпочав свій трудовий шлях. А потім амбіційні бажання молодої душі, прагнення до особистої самореалізації зумовили вибір на користь науки. У 1961 р. його запросили на роботу в Інститут гірничої справи ім. М. М. Федорова АН УРСР, який було переведено з Києва до Донецька, але через подальше реформування системи Академії наук у 1963 р. Олександр Іванович продовжив свою наукову діяльність у Донецькому науково-дослідному вугільному інституті. Саме у цьому відомому своїми науково-практичними здобутками галузевому інституті він достроково закінчив аспірантуру і в 1966 р. захистив кандидатську дисертацію. Однак невгамовна душа жадала академічних наукових звершень, і ці прагнення не можна було реалізувати в галузевому інституті.

Високо цінуючи О. І. Амошу за його інноваційне мислення, член-кореспондент АН УРСР Костянтин Іванович Татомир запропонував йому повернутися до роботи в системі Академії наук і запросив до Інституту економіки промисловості, підпорядкованого нещодавно створеному Донецькому науковому центру НАН України.

Інститут очолював академік НАН України Олександр Миколайович Алимов, який був першим директором-організатором цієї установи, створеної на базі добре матеріально і кадрово забезпеченого Відділення економіко-промислових досліджень Донецького раднаргоспу (на відміну від інших інститутів наукового центру, що організовувалися практично з нуля). Відділення було передано до системи Академії наук УРСР як практичний внесок Донбасу у створений за ініціативи місцевої влади та за підтримки керівництва держави перший в Україні Донецький науковий центр. Вихованець Донбасу О. М. Алимов очолював Інститут з 1965 по 1973 р., до від'їзду в Київ на високу посаду голови Ради по вивченню продуктивних сил України при Президії АН УРСР. Разом із заступником директора академіком НАН України Валентином Карловичем Мамутовим О. М. Алимов провів непросту роботу з перетворення багатогалузевого науково-аналітичного підрозділу раднаргоспу на академічний інститут, здатний виконувати фундаментальні дослідження і забезпечувати вагому практичну віддачу для економічної науки.

З того часу Олександр Іванович працює в Інституті економіки промисловості (ІЕП) НАН України, упевнено піднімаючись сходинками наукового й кар'єрного зростання. Спочатку він був старшим науковим співробітником, а в 1976 р. очолив створений ним відділ економічних проблем охорони праці. Рішення про організацію в Інституті такого відділу прийнято Президією АН УРСР за кілька років до того — на виконання спільного доручення президента АН СРСР М. В. Келдиша та президента АН УРСР Б. Є. Патона про розвиток науково-практичних досліджень в інститутах Академії наук України з метою підвищення безпеки праці шахтарів вугільних шахт, які звернулися з відкритим листом до науковців. Ці дослідження були комплексними і стали прикладом ефективної співпраці вчених різних спеціальностей не лише на благо шахтарів — людей тяжкої і шкідливої праці, а й на велику користь для промисловості та економіки України загалом. Завдяки цьому Україна вирізнялася інноваційністю наукових результатів, спрямованих на економічне стимулювання досягнення соціальних цілей зі збереження життя та здоров'я працівників вугільного виробництва.

Для О. І. Амоші та його колег наукова істина завжди була понад усе. Коли критерієм оцінки роботи науковця стає корисність для суспільства, країни та промислового виробництва, а тим більше — безпека життя та здоров'я працівників, запобігання виробничим аваріям, тоді бажання плідно працювати і відчувати себе переможцем над реальними ризиками,

небезпеками та загрозами на вугільних шахтах породжує особливе задоволення і приходить розуміння, що ти не даремно живеш й працюєш у науці.

Робота з людьми сприяла зміцненню управлінських рис Олександра Івановича: прагнення до справедливості, вміння дослухатися до проблем людей, запобігати конфліктам, стимулювати наукову активність колективу тощо. Тому в 1985 р. посада заступника директора Інституту з наукової роботи природно стала черговою сходинкою у його особистому зростанні. Бути співорганізатором і координатором наукових досліджень в Інституті, який тоді очолював академік НАН України Микола Григорович Чумаченко, стало його почесною, відповідальною і вдячною справою. Роки роботи під керівництвом академіків О. М. Алімова і М. Г. Чумаченка виявилися для Олександра Івановича цікавим, корисним і натхненним періодом. Науковий та життєвий досвід, здобутий під час спільної роботи, дав змогу сформуватися управлінському потенціалу керівника академічного інституту, піднятися на щабель науково-організаційної зрілості і згодом (у 1995 р.) очолити ІЕП НАН України.

На посаді директора О. І. Амоша продовжив славні традиції наукового пошуку, практичної реалізації інноваційного мислення та відданості науковому життю Інституту, закладені попередніми керівниками. Відчувати вимоги часу, йти з ним у ногу, задавати правильний вектор наукового процесу, враховувати специфічні особливості колективу, безперервно надихати його на пошук і реалізацію нових ідей, підвищувати ефективність наукових результатів, забезпечувати їх впровадження — все це характеризує О. І. Амошу як досвідченого керівника академічної установи. Водночас креативність і особисті риси характеру в поєднанні з демократичним стилем управління зумовили відповідне позитивне ставлення до нього співробітників Інституту. Підтвердженням визнання людських та управлінських якостей О. І. Амоші стало те, що трудовий колектив неодноразово в 1995—2017 рр. переобирав його директором. Завдяки його плідній праці, здатності до порозуміння, конструктивної взаємодії, створення сприятливого соціального клімату в Інституті та зважаючи на його особистий внесок у розвиток науки, в 1997 р. О. І. Амошу обрано членом-кореспондентом НАН України, а у 2003 р. — академіком НАН України.

Високі академічні звання свідчать не лише про заслуги Олександра Івановича як науковця, а й про здобутки всього очолюваного ним колективу. Розробки Інституту добре відомі в Україні та за її межами. Вони спрямовані на соціально-економічний і науково-технічний розвиток країни, промислових регіонів держави, на створення концептуальних засад сучасної модернізації промисловості, її підприємств, поліпшення умов життєдіяльності людей, розроблення відповідних наукових рекомендацій для центральних органів влади, а також для виробничого, галузевого і регіонального рівнів управління в державі.

Головним завданням науково-дослідної роботи Інституту завжди було сприяння ефективному соціально-економічному розвитку промисловості та економіки України загалом. Крім виконання досліджень бюджетної тематики, в яких О. І. Амоша був керівником багатьох фундаментальних тем, він не раз очолював і був відповідальним виконавцем важливих госпдоговірних науково-дослідних робіт. Поряд зі значною кількістю монографій та наукових статей, результатами цих досліджень стали програми науково-технічного та промислового розвитку, довгострокові і середньострокові стратегії та галузеві концепції, наукові доповіді, прогнольні оцінки розвитку провідних галузей промисловості, регіонального розвитку. Були підготовлені і направлені до Верховної Ради України проекти законів України, пропозиції до чинного законодавства стосовно Господарського та Податкового кодексів, Законів України «Про охорону праці», «Про оплату праці», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про основи національної безпеки», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» тощо. Ці та багато інших результатів наукових досліджень колективу Інституту є конкретним прикладом і підтвердженням активної конструктивної участі Національної академії наук України у проведенні особливо важливих для економіки та соціальної політики держави перспективних міждисциплінарних досліджень, використання механізмів реалізації заходів з виходу з кризових ситуацій.

Внесок О. І. Амоші у спільну скарбничку наукових результатів Інституту відзначено високими званнями та нагородами: заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, премій НАН України ім. О. Г. Шліхтера, М. І. Туган-Барановського, М. В. Птухи, відмінник освіти України. За вагомі наукові результати його нагороджено орденом «За заслуги» III ступеня, Почесною грамотою Верховної Ради України, численними почесними грамотами Президії НАН України, Донецької обласної ради, Донецької обласної державної адміністрації, Донецької, Мажівської та інших міських та районних рад. Його роботу оцінено також подяками і грамотами, нагрудними знаками Міністерства фінансів України, Мінпаливенерго та Мінвуглепрому України, Мінекоресурсів, Служби безпеки України, Держтурадміністрації України та ін. О. І. Амошу неодноразово обирали головою або членом авторитетних академічних асоціацій і клубів, редакційних колегій наукових видань. З 2010 р. він є президентом ГО «Академія економічних наук України». Свою наукову діяльність Олександр Іванович вдало поєднує з діяльністю з підготовки кадрів. Під його керівництвом підготовлено плеяду докторів та кандидатів наук.

Останні події на Сході України зумовили серйозні зміни у житті та науковій діяльності Інституту. Ці роки стали найтяжчим випробуванням для всього колективу ІЕП НАН України. Власність установи та робочі місця було втрачено. Завдяки ініціативі керівництва НАН України та активності

О. І. Амоші і сам Інститут, і його співробітники змогли переселитися з Донецька. Залишивши домівки в зоні конфлікту, більшість співробітників ІЕП НАН України переїхали до Києва, а два сектори Інституту переведено до Дніпра і Краматорська.

На новому місці знадобилися значні зусилля для налагодження наукової роботи та забезпечення проживання працівників Інституту. Проте за дієвої допомоги Президії НАН України, керівництва Відділення економіки та Відділення механіки НАН України, завдяки плідній співпраці з колегами вдалося вирішити питання із забезпеченням робочими приміщеннями в Києві. Спочатку ІЕП НАН України розмістився в Інституті економіки та прогнозування НАН України, а потім, з 2015 р. — в Інституті механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України. Бажання допомогти ще недавно головному на Сході України економічному інституту, наукова солідарність, підтримка і дружні стосунки відіграли велику роль у наданні народним депутатом України, доктором технічних наук, професором Юхимом Леонідовичем Звягільським фінансової допомоги для капітального ремонту приміщень, придбання меблів і обладнання в корпусі на вул. М. Капніст, 2, де зараз розміщується Інститут.

За восьмирічний термін з 2014 року О. І. Амоша укріплював науковий потенціал та готував зміну керівництва Інституту. Його докторантка та послідовниця Юлія Станіславівна Залознова за цей термін була обрана членом-кореспондентом НАН України і успішно працювала заступником директора Інституту, укріплюючи компетенції та навички керівництва науковою установою. У грудні 2021 р. відбулась знаменна подія. О. І. Амоша передав повноваження управління Інститутом Ю. С. Залозновій, яка була вибрана колективом. Але повага, пошана, подяка за довгострокову плідну працю, за талант керівника-дипломата, за вболювання за долю Інституту та його людей, за процвітання економічної науки залишились у серцях колег рідного Інституту, інститутів Відділення економіки НАН України та їх керівництва, а також членів Президії НАН України. О. І. Амошу знають, поважають, цінують, визнають як вченого та небайдужу людину.

Довіра до його особистості, визнання відповідальності не залишили його без професійних наукових обов'язків. Він є почесним директором Інституту економіки промисловості НАН України, головою спеціалізованої вченої ради Інституту, головою ГО «Академія економічних наук України», головою редакційної ради науково-практичного журналу «Економіка промисловості», членом редколегії наукового журналу «Економіка України», а також продовжив наукову діяльність за тематикою Інституту.

Бажаємо ювіляру міцного здоров'я, збереження людяності, толерантності, доброзичливості та терплячості в цих складних для України умовах. Нехай Ваша мужність та витривалість приносять задоволення та радість від життя!

Академік НАН України Е. М. ЛІБАНОВА